

ŁUKASZ GOCZEK

Wydział Nauk Ekonomicznych
Uniwersytet Warszawski

Jakość regulacji i reformy w krajach postkomunistycznych

Streszczenie

Celem artykułu jest zbadanie na gruncie empirycznym zależności pomiędzy jakością regulacji a dotychczasowymi reformami gospodarczymi prowadzonymi w krajach postkomunistycznych. W artykule przedstawiono wyniki badania empirycznego na próbie 29 krajów poddanych transformacji ustrojowej w latach 1996–2013. Badanie to zostało wykonane przy pomocy uogólnionej metody momentów na różnicach i poziomach. Udowodniono w ten sposób, że spośród reform gospodarczych na jakość regulacji największy wpływ mają reformy zmierzające do prywatyzacji dużych przedsiębiorstw. Potwierdza to wnioski z teorii wyboru publicznego, sugerując, że sprywatyzowane duże przedsiębiorstwa działały jako skuteczniejsi lobbyści niż przedsiębiorstwa państwowe, których interesem było zaprzestanie reform. Nie stwierdzono istotnych zależności pomiędzy reformami politycznymi (w zakresie wolności politycznej oraz praw obywatelskich), zmierzającymi do zapewnienia społeczeństwu wpływu na kształt reform, a ich skutkami dla jakości regulacji.

Słowa kluczowe: regulacje, reformy

1. Wstęp

Prawdopodobnie żadna zmiana w prądach naukowych w ekonomii nie jest tak widoczna jak przesunięcie od skrajnego entuzjazmu do skrajnego pesymizmu w dziedzinie możliwości dążenia państwa do optymalnej regulacji rynków. Co istotne, rewolucji tej towarzyszyła równie radykalna przemiana w praktyce polityki regulacyjnej państwa. Choć każdy kryzys przynosi nawoływania do przywrócenia niektórych regulacji, to dominujące wcześniej powojenne paradygmaty kontroli państwa nad gospodarką uległy nieodwracalnej przemianie. Rewolucja ta przyniosła zwłaszcza zgodę ekonomistów co do podatności państwa na

nieprawidłowości w dziedzinie ustanawiania reguł gry dla poszczególnych firm sektora prywatnego. Niemniej jednak nadal istnieją zagadnienia w dziedzinie regulacji, które pozostają przedmiotem fundamentalnego sporu. W szczególności nie jest jasne to, jak zakres reform deregulacyjnych i liberalizacyjnych oraz ich rodzaj sprzyjają jakości regulacji sektora prywatnego, rozumianej jako dążenie do jego rozwoju na równych zasadach.

W artykule zatem podjęto zagadnienie trudności, które mogą zaistnieć w trakcie realizacji reform regulacyjnych na przykładzie transformacji gospodarek postkomunistycznych. Celem jest zbadanie na gruncie empirycznym zależności pomiędzy jakością regulacji a dotychczasowymi reformami gospodarczymi prowadzonymi w tych krajach.

W artykule przedstawiono wyniki badania empirycznego na próbie 29 krajów poddanych transformacji ustrojowej w latach 1996–2013. Badanie to zostało wykonane przy pomocy uogólnionej metody momentów na różnicach i poziomach. Udowodniono w ten sposób, że spośród reform gospodarczych na jakość regulacji największy wpływ mają reformy zmierzające do prywatyzacji dużych przedsiębiorstw. Potwierdza to wnioski z teorii wyboru publicznego, sugerując, że sprywatyzowane duże przedsiębiorstwa działały jako skuteczniejsi lobbyści niż przedsiębiorstwa państwowe, których interesem było zaprzestanie reform. Nie stwierdzono istotnych zależności pomiędzy reformami politycznymi (w zakresie wolności politycznej oraz praw obywatelskich), zmierzającymi do zapewnienia społeczeństwu wpływu na kształt reform, a ich wynikami wpływającymi na jakość regulacji.

2. Reformy gospodarcze oraz jakość regulacji

Pojęcie reform gospodarczych jest zwykle używane w odniesieniu do zbioru nieraz skrajnie różnorodnych pakietów ustaw i rozporządzeń, które mają na celu restrukturyzację danej działalności gospodarczej, liberalizację cen lub konkurencji w jednym lub większej liczbie regulowanych segmentów rynku bądź też zmierzają do zmiany sposobu działania państwa w gospodarce.

Jeśli przyjąć, że celem tych reform jest w sposób znaczący pozytywne wpłynięcie na środowisko działania firm, zwiększenie ich produktywności i pobudzenie wzrostu gospodarczego, to jednym z istotnych czynników tego środowiska wydaje

się jakość regulacji¹. Zgodnie z zasadami Banku Światowego, jakość regulacji przedstawia postrzeganie zdolności rządu do formułowania i wprowadzania w życie racjonalnej polityki regulacyjnej, która pozwala promować rozwój sektora prywatnego². W tym kontekście transformacja gospodarcza w krajach Europy Środkowej, Wschodniej i byłego Związku Radzieckiego była niespotykaną okazją dla ekonomistów jako swego rodzaju naturalny eksperyment odpowiedni do badania podstawowego funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz procesu prowadzenia reform gospodarczych. Nic zatem dziwnego, że burzliwa debata dotycząca wyników reformowania krajów postkomunistycznych po upadku systemów centralnego planowania stała się motywacją dla wielu naukowców do zbadania tych wyników na gruncie empirycznym³.

Potencjalnym wyjaśnieniem przyczyn reform w duchu teorii dobrobytu społecznego, który miał miejsce w większości omawianych krajów w latach 1990–2005, jest zwiększające się w tym okresie zrozumienie przez polityków, urzędników i społeczeństwo faktu, że dotychczasowa nakazowo-rozdzielcza polityka gospodarcza oparta na centralnym planowaniu jest nieefektywna i nieskuteczna. W szczególności dotyczyło to niekorzystnych skutków realnego systemu centralnego planowania, takich jak: zniechęcenie do podnoszenia efektywności i wprowadzania innowacji w regulowanych firmach, miękkie ograniczenie budżetowe, chęć zwiększenia politycznej popularności przy pomocy zbyt niskich cen regulowanych, nieefektywność subsydiów krzyżowych oraz nieefektywności powodowane przez niedoinformowanych lub skorumpowanych planistów i kierowników zakładów.

Bezpośrednim skutkiem tego były ruchy społeczne i polityczne zmierzające do usunięcia nadmiernej liczby restrykcji nałożonych na działalność podmiotów gospodarczych, zwłaszcza w postaci cen minimalnych i maksymalnych oraz ograniczeń ilościowych, zmiany norm i standardów postępowania na ogólniejsze wytyczne, a także zaprzestanie dążenia do ustanawiania monopolii naturalnych broniących regulacjami w celu wykorzystywania korzyści skali, wreszcie restrukturyzacja „kombinatów” – przedsiębiorstw zintegrowanych poziomo

¹ Ł. Goczek, *Regulacje i sądownictwo – przeszkody w konkurencji między firmami w Europie Środkowej i Wschodniej*, „Prace i Materiały” Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, t. 10(3), Gdańsk 2012, s. 95–105.

² Ł. Goczek, *Regulacja działalności gospodarczej w państwach Grupy Wyszehradzkiej a ich konkurencyjność*, w: *Europa Środkowa i Wschodnia – wybrane aspekty rozwoju i konkurencyjności krajów i regionów*, red. A. Zielińska-Głębocka, A. Golejewska, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013.

³ Ł. Goczek, *Czynniki wzrostu w krajach postkomunistycznych*, „Studia Ekonomiczne” Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, t. 80, Katowice 2011, s. 147–157.

na wielu niezwiązanych ze sobą rynkach naraz, na których były jednocześnie monopolistami. Tym, co mogło dodatkowo wpłynąć na lepsze zrozumienie nieefektywności dotychczasowej polityki, mogło być opracowanie i wprowadzenie nowych, bardziej skutecznych rozwiązań regulacyjnych i instytucji w gospodarce rynkowych, co pozwoliło zniwelować wiele zawodności w funkcjonowaniu wolnego rynku.

Niemniej jednak można podważyć to wyjaśnienie, powołując się na teorię wyboru publicznego. W tym duchu można bowiem argumentować, że skoro wcześniejsza nadmierna kontrola i regulacja miały swoich zwolenników politycznych, którzy odnosili korzyści z jej utrzymywania, tak samo deregulacja i liberalizacja musiała mieć swoich zwolenników, którzy odnieśli analogiczne korzyści z usunięcia restrykcji. Czy przez lobbging, inne formy bezpośredniego nacisku nomenklatury, inwestorów zagranicznych i nowych biznesmenów bądź przez „zjawisko obrotowych drzwi”⁴ wiele przedsiębiorstw było w stanie wpłynąć na prawodawców w zakresie usunięcia dużej liczby wcześniej nałożonych restrykcji, przy jednoczesnym zachowaniu ich dla innych firm? Podobnie wiele grup nacisku było w stanie forsować swoje partykularne interesy, broniąc dotychczasowych, korzystnych dla siebie regulacji pomimo ujemnych skutków dla dobrobytu ogółu społeczeństwa i całej gospodarki.

Na tej podstawie można stwierdzić, że przyczyną reform według teorii regulacji, które wyewoluowały z teorii działania politycznego, reformy deregulacji i liberalizacji, może przede wszystkim być zmiana układu sił grup nacisku. W szczególności dotychczasowa równowaga mogła zostać zachwiana przez relatywny spadek siły państwowych związków zawodowych oraz powstanie organizacji broniących praw niewielkich przedsiębiorców. Dodatkowo, deregulacja mogła być spowodowana tym, że w wielu regulowanych branżach, zwłaszcza surowcowej w byłym ZSRR, przedsiębiorcy sami doszli do wniosku, że mogą lepiej promować swoje interesy gospodarcze na nieregulowanym rynku. Wreszcie można deregulację postrzegać jako wynik spadku zysków państwowych zakładów, które z powodu braku zachęt do innowacji coraz bardziej zostawały w tyle wobec swoich odpowiedników z krajów o gospodarce rynkowej. Pograżyło to te przedsiębiorstwa w kryzysie, a to zmniejszyło ich siłę polityczną. Jednocześnie nie wydaje się prawdopodobne to, aby pochodzący z kraju postkomunistycznego

⁴ W wielu regulowanych gałęziach liczba wysokiej klasy specjalistów jest niewielka. Często zdarza się, że te same osoby jako urzędnicy regulują daną działalność, a następnie po zakończeniu kadencji pracują w podmiotach objętych tymi regulacjami. Zjawisko to znane jest jako „obrotowe drzwi” (ang. *revolving doors*).

przeciętny wyborca, który uzyskał mniej lub bardziej ważny głos w wyborach w swoim kraju, orientował się w niuansach reformowania gospodarki. Z tego też powodu w większości krajów reformy toczyły się niezależnie od wolności politycznej panującej w danym kraju.

Niezależnie od przyczyn podejmowania reform gospodarczych w krajach postkomunistycznych, pojmowana hasłowo deregulacja stała się popularna wśród polityków na całym świecie zwłaszcza pod koniec lat 80. XX w. oraz w pierwszym dziesięcioleciu XXI w. Można wskazywać jednak, że już pod koniec lat 70. i na początku lat 80. wiele kompleksowych uregulowań dotyczących działania rynków transportowych (zwłaszcza linii lotniczych i frachtu), telekomunikacyjnych i energetycznych zostało usuniętych bądź zastąpionych bardziej liberalnymi zasadami. Jak wskazano w raporcie Banku Światowego⁵, w ostatnich latach ponad 60 krajów podjęło reformy obniżające koszty administracyjne rozpoczęcia działalności gospodarczej i uzyskania licencji. Pomimo widocznej manifestacji chęci wprowadzania zmian, niewiele można wskazać faktów na temat tego, w jaki sposób reformy gospodarcze są prowadzone w praktyce. Jakie są przeszkody, a jakie czynniki działają na korzyść zwolenników reform? Jakie warunki są konieczne do przeprowadzenia reformy deregulacji rozpoczętej przez rząd centralny, która przyniesie pożądane wyniki na poziomie administracji? Gdzie egzekwuje się i realizuje większość regulacji? Pomimo znaczenia tych zagadnień zarówno dla gospodarki oraz polityki, jak i dla teorii regulacji można wskazywać na niedostatek badań naukowych skoncentrowanych na tej kwestii.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że deregulacja i liberalizacja – pomimo spodziewanych korzyści gospodarczych – nie stanowią łatwych zadań dla polityków. Ekonomiści często zakładają, że decydenci mają możliwość swobodnego wyboru z szerokiej gamy dostępnych polityk. Politycy i urzędnicy jednak często stoją w obliczu ogromnego oporu wobec wprowadzanych reform. Problem ten odzwierciedla irracjonalne przywiązanie do *status quo*, co jest charakterystyczne w procesie podejmowania jakichkolwiek decyzji politycznych. W przeważającej części jednak opór ten odzwierciedla olbrzymie ekonomiczne i polityczne koszty reform gospodarczych.

Prawo, które ostatecznie zostanie uchwalone i wyegzekwowane, jest rezultatem pewnej politycznej równowagi, która odzwierciedla grę interesów ekonomicznych różnych grup społeczno-ekonomicznych. Reformy zazwyczaj wpływają na tę polityczną równowagę przez tworzenie zwycięzców i przegranych

⁵ *Doing Business*, World Bank, Washington DC 2014.

każdej zmiany⁶. Należy zatem zauważyć, że strukturalne zmiany na rynkach powodowane chęcią deregulacji, choć są w stanie zwiększyć produktywność i zatrudnienie⁷, to jednak zawsze wiążą się z kosztami początkowymi poniesionymi w celu zaprojektowania i wprowadzenia reformy. Dodatkowo możliwe jest wystąpienie przejściowego bezrobocia, najczęściej o charakterze strukturalnym, oraz konieczne jest poniesienie dodatkowych kosztów związanych z deinwestycjami lub inwestycjami w środki trwałe. Jednak przede wszystkim reformy deregulacyjne pociągają za sobą również znaczącą redystrybucję dochodów, generując w ten sposób polityczne koszty społeczne. W rezultacie decydenci polityczni niechętnie podejmują podobne reformy, a w obliczu pierwszych przeciwności mają tendencję do znacznego ograniczenia lub spowolnienia reform, czasami nawet wycofując się z nich całkowicie. Z tego też powodu reformy deregulacyjne, aby mogły zostać wprowadzone, potrzebują najpierw wsparcia politycznego *ex ante* (akceptacja i uchwalenie) i *ex post* (nieodwracalność). Polityczne ograniczenia określają, jakiego rodzaju reformy są wykonalne, a jakie nie są, a błędne decyzje mogą mieć poważne konsekwencje (odwrócenie reform, wzrost nacjonalizmu, niepokoje społeczne, przewroty wojskowe itp.).

D. Rodrik⁸ prezentuje obserwacje dotyczące ogólnej dynamiki reform (nie tylko liberalizacyjnych), które można podsumować następująco:

1. Reformy, na których ostatecznie skorzystają szerokie segmenty społeczeństwa, są często w ogóle niepodjęwane na skutek silnego sprzeciwu *ex ante* grup społecznych o skoncentrowanych interesach przeciwnych reformie.
2. Reformy są zazwyczaj realizowane wyłącznie na skutek długotrwałego kryzysu gospodarczego (hiperinflacja, kryzys zadłużenia) i innych trudności, które powodują mylenie przyczyn ze skutkami.
3. Gdy reforma w końcu zgromadzi konieczną masę krytyczną do jej uchwalenia, skoncentrowana presja społeczna i medialna powoduje, że staje się ona zbyt radykalna w stosunku do optimum (przestrzelenie reform).
4. Reformy są niekiedy realizowane przez polityków „nieoczekiwanych”, czyli polityków, którzy są na ogół ideologicznie uprzedzeni do takiej reformy. Dzieje się tak najczęściej, jeżeli próby wprowadzenia niepopularnych reform

⁶ Według O. Blancharda i F. Giavazziego, redukcja i redystrybucja rent stanowią istotę każdej polityki deregulacji. O. Blanchard, F. Giavazzi, *Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in Goods and Labor Markets*, „The Quarterly Journal of Economics” 2003, vol. 118(3), August, s. 879–907.

⁷ Ł. Goczek, *Analiza empiryczna regulacji gospodarki w kontekście innowacyjności i produktywności*, w: *Innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, red. Z. Zieliński, Kielce 2011.

⁸ D. Rodrik, *One Economics, Many Recipes*, Princeton University Press, Princeton 2007.

doprowadziły opozycję do władzy, która nie ma ekonomicznej możliwości ich cofnięcia.

5. Czasami przeprowadzone już reformy są wstrzymywane lub nawet wycofywane (zmęczenie reformą lub odwrócenie reformy).
6. Kraje reformujące się często przechodzą cykle reform. Po każdej serii reform następuje powrót populizmu na fali niezadowolenia zrodzonego z powodu ich kosztu. Wybuch populizmu powoduje ich cofnięcie, a nieodpowiedzialna polityka prowadzona przez populistów wymusza powrót do dalszych reform.

Pogłębioną analizę problemu jakości regulacji można również znaleźć w innych publikacjach. Bardziej szczegółowo problem znaczenia regulacji dla krajów regionu analizowany jest empirycznie w artykule *Regulacja działalności gospodarczej w państwach Grupy Wyszehradzkiej a ich konkurencyjność*⁹. Z kolei pod względem teoretycznym wpływ jakości regulacji na konkurencyjność szerzej przedstawiono w tekście *Zglobalizowane państwo regulacji*¹⁰.

3. Badanie empiryczne

Weryfikacja hipotezy o znaczeniu reform dla jakości i zakresu regulacji została przeprowadzona przy użyciu danych na poziomie gospodarek narodowych na próbie 29 krajów postkomunistycznych w latach 1996–2013.

Zmienną objaśnianą jest indeks Regulatory Quality, który jest miarą publikowaną przez Bank Światowy jako jeden z wymiarów jakości rządzenia przedstawionych w publikacjach Governance Matters. Wymiar ten przedstawia postrzeganie zdolności rządu do formułowania i wprowadzania w życie racjonalnej polityki regulacyjnej, która pozwala promować rozwój sektora prywatnego. Indeks ten, podobnie jak pozostałe wskaźniki Governance Matters, jest skonstruowany jako „sondaż wśród sondaży”. Agreguje on poszczególne źródła indywidualne, których celem jest wykonanie porównań pomiędzy krajami, przy założeniu jednak, że tego typu porównaniom w przypadku każdego z pojedynczych źródeł towarzyszy duży margines błędu. Niemniej informacja niesiona przez każde ze źródeł, których celem jest mierzenie tego samego czynnika, jest

⁹ Ł. Goczek, *Regulacja działalności gospodarczej...*, op.cit.

¹⁰ Ł. Goczek, *Zglobalizowane państwo regulacji*, „Prace i Materiały” Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego”, t. 31, Gdańsk 2013, s. 215–230.

ważna i dodanie każdego źródła zwiększa precyzję mierzonego wskaźnika. Dlatego też autorzy indeksu korzystają z modelu komponentów nieobserwowanych (ang. *Unobserved Components Model* – UCM). Metoda ta jest użyta w celu zagregowania wcześniej przeskalowanych danych z różnych źródeł (w skali od 0 do 1), co czyni je porównywalnymi oraz pozwala uzyskać średnią ważoną z danych dla każdego kraju. Uzasadnieniem użycia tej metody jest koncepcja zakładająca, że w istocie wszelkie źródła sondażowe mierzą to samo, jednakże z różną precyzją. Im bardziej poszczególne wyniki są ze sobą skorelowane, tym są bliżej prawdziwej skali zjawiska, dlatego też UCM przyznaje tym obserwacjom większą wagę w ogólnej mierze danego zjawiska.

Najważniejszą zaletą użytych wskaźników jest uwzględnienie rozbieżności między regulacjami *de jure*, rozumianymi jako zestaw spisanych w ustawach i rozporządzeniach przepisów prawnych, i regulacjami rozumianymi *de facto*, jako faktyczne przeszkody w działalności gospodarczej, jakie stanowią omawiane przepisy w praktyce ich egzekucji. W szczególności może się to przejawiać w nierównym traktowaniu poszczególnych firm przez administrację państwową, pomimo iż z powodów konstytucyjnych zapisy prawa rzadko są dyskryminujące na poziomie ustawodawczym.

Weryfikacja ta polegała na analizie regresji opisującej jakość regulacji przy pomocy szerokiego zestawu zmiennych objaśniających odnoszących się do przedmiotu zainteresowania, czyli reform w krajach postkomunistycznych, przedstawionych za pomocą indeksów poszczególnych reform według EBRD i Freedomhouse:

$$regulation_{it} = \beta_0 regulation_{i,t-1} + \beta_1 Reform_{it} + \mathbf{Z}_{it}' \boldsymbol{\theta} + \gamma_i + \eta_i + u_{it}, \quad (1)$$

dla $i = 1, \dots, N$ krajów oraz $t = 2, \dots, T$ lat; *regulation* jest jakością regulacji Banku Światowego; *reform* to indeksy reform gospodarczych EBRD lub reform politycznych Freedomhouse; \mathbf{Z}_{it} to wektor zmiennych kontrolnych.

Szczegółowy opis zbioru danych i ich źródeł wraz z podziałem na zmienne będące przedmiotem zainteresowania i zmienne kontrolne znajduje się w tabeli 1. Praktyka ekonometrii nakazuje logarytmować zmienne w poziomach oraz nie robić tego w przypadku stóp procentowych z uwagi na brak interpretacji ekonomicznej wyników oszacowań parametrów stojących przy zlogarytmowanych stopach procentowych.

Tabela 1. Opis zmiennych i źródeł danych w modelu (w nawiasach)

Grupa zmiennych	Zmienna	Opis i źródło
Jakość regulacji (WGI 2013)	reg	Regulatory Quality
Indeksy reform (EBRD 1999–2013)*	R_CP	EBRD Competition Policy Reform Index
	R_Ent	EBRD Governance and Enterprise Restructuring Reform Index
	R_LSP	EBRD Large Scale Privatization Reform Index
	R_PL	EBRD Price Liberalization Reform Index
	R_SSP	EBRD Small Scale Privatization Reform Index
	R_TLib	EBRD Trade Liberalization Reform Index
Indeksy wolności politycznej	cl	wolności obywatelskie
Freedomhouse (2013)	pr	prawa polityczne
Zmienne kontrolne (WDI 2013)	GDP	logarytm PKB <i>per capita</i>
	P_exp	eksport towarów pierwotnych jako procent PKB
	linf	logarytm wskaźnika inflacji deflator PKB
	Gov_cons	konsumpcja rządowa jako procent PKB
	School	średnia lat edukacji, wśród ludności w wieku 25 lat i powyżej
	Trade	otwartość gospodarki mierzona stosunkiem eksportu i importu do PKB
	Urban	ubranizacja (procent ludności danego kraju zamieszkujący miasta)
	Pop	tempo wzrostu ludności

* Raport z 1999 r. dokonał znaczącej rewizji indeksów reform z poprzednich lat. Dlatego też źródłem danych są raporty z lat 1999–2013, chociaż ostatecznie użyte dane dotyczą, tak jak to wcześniej napisano, lat 1996–2013.

Źródło: opracowanie własne.

Wybraną metodą szacowania jest uogólniona metoda momentów na dynamicznej próbie przekrojowo-czasowej przeprowadzona jednocześnie na poziomach i na pierwszych różnicach (ang. *System GMM*). We wszystkich regresjach instrumentami były wewnętrzne instrumenty UMM, czyli w przypadku równania pierwszych różnic różnice zmiennych objaśniających oraz drugie opóźnienia poziomu zmiennej objaśnianej. W przypadku równania poziomów były to opóźnione pierwsze różnice zmiennej objaśnianej.

Badanie rozpoczęto od sprawdzenia, czy wymienione zmienne nie mają charakteru współliniowego, mierzą one w końcu podobne koncepcje dotyczące

reformowania. Przy użyciu metody VIF nie stwierdzono współliniowości, osiągając maksymalną statystykę w okolicach 4. Oznacza to, że w analizowanych krajach omawiane zmienne nie są skorelowane na tyle, żeby stanowiło to problem ani pod względem statystycznym, ani pod względem teoretycznym.

Tabela 2. Wyniki oszacowań poszczególnych modeli

	1	2	3	4	5	6	7
L.reg	0,534***	0,551***	0,583***	0,584***	0,585***	0,583***	0,547***
	(0,029)	(0,031)	(0,039)	(0,038)	(0,039)	(0,032)	(0,028)
R_CP	0,016	0,043	-0,033	-0,005	-0,010	-0,026	0,042
	(0,029)	(0,033)	(0,036)	(0,035)	(0,035)	(0,031)	(0,027)
R_Ent	0,106*	0,155**	0,167**	0,184***	0,189***	0,226***	0,150***
	(0,046)	(0,052)	(0,058)	(0,052)	(0,053)	(0,045)	(0,040)
R_LSP	0,222***	0,156***	0,210***	0,178***	0,200***	0,187***	0,190***
	(0,035)	(0,038)	(0,044)	(0,041)	(0,040)	(0,039)	(0,033)
R_PL	-0,147***	-0,163***	-0,157***	-0,148***	-0,157***	-0,218***	-0,158***
	(0,031)	(0,034)	(0,042)	(0,042)	(0,042)	(0,045)	(0,031)
R_SSP	0,007	-0,028	-0,119*	-0,088	-0,117*	0,098*	0,011
	(0,040)	(0,041)	(0,053)	(0,054)	(0,053)	(0,049)	(0,041)
R_TLib	0,156***	0,162***	0,166***	0,171***	0,160***	0,146***	0,161***
	(0,024)	(0,026)	(0,033)	(0,033)	(0,033)	(0,033)	(0,025)
GDP	0,000*	0,000**	0,000				
	(0,000)	(0,000)	(0,000)				
Urban		0,005*					
		(0,002)					
School			0,005*	0,004*	0,005**		
			(0,002)	(0,002)	(0,002)		
Gov_cons				0,006			
				(0,003)			
Trade					-0,001		
					(0,001)		
P_exp						0,002	
						(0,001)	

	1	2	3	4	5	6	7
Pop							0,000
							(0,000)
Stała	-1,061***	-1,061***	-0,985**	-1,174***	-0,998***	-1,112***	-1,060***
	(0,152)	(0,164)	(0,302)	(0,314)	(0,302)	(0,184)	(0,157)
Obs	455	403	350	349	349	381	455
AR(2)	0,5582	0,5654	0,6256	0,7247	0,6140	0,6278	0,5587
Sargan	0,1734	0,1187	0,0583	0,0567	0,0589	0,0987	0,1584

Uwagi: wartości w nawiasach przedstawiają błąd standardowy, symbole * oznaczają istotność na podstawie testu z na poziomie 10%, ** istotność na poziomie 5%, *** na poziomie 1%; wiersz „AR(2)” przedstawia wartość graniczną statystyki testowej Arelano–Bonda na obecność autokorelacji II rzędu; wiersz „Sargan” przedstawia wartość graniczną statystyki testowej Sargana odnoszącej się do poprawności instrumentów.

Źródło: obliczenia własne.

Następnie oszacowano kilkanaście modeli przy użyciu zmiennych przedstawionych w tabeli 1. Wyniki dziewięciu z nich zaprezentowano w tabelach 2 i 3. Punktem wyjścia wszystkich modeli była obserwacja, że jakość regulacji – podobnie jak inne zmienne instytucjonalne – pozostaje względnie stała w czasie. Z tego też powodu w badaniu użyto zmiennej opóźnionej, która okazała się najbardziej istotna statystycznie i odporna na dodawanie innych zmiennych w badaniu. Również założono, że kraje o wyższym poziomie zamożności posiadają lepszą jakość regulacji. Choć zmienna PKB była istotna i ze spodziewanym znakiem, to jednak jej istotność nie była odporna na dodawanie innych zmiennych do modelu, w szczególności na poziom edukacji. Prawdopodobnie zatem kanałem wpływu rozwoju gospodarczego na jakość regulacji jest wyższy poziom edukacji, na jaki bogatsze kraje mogą sobie pozwolić. Z kolei poziom urbanizacji miał wpływ łączny z poziomem bogactwa. Jest to zatem potwierdzeniem hipotez, że wyższej jakości poziomowi edukacji towarzyszy wyższy poziom życia rozumiany wielowymiarowo. Wszystkie pozostałe zmienne kontrolne okazały się nieistotne – ani zależność od surowców naturalnych (tzw. kłątwa surowcowa), ani wysokie wydatki publiczne, ani wielkość państwa (często podnosi się argument, że krajem małym łatwiej rządzić, np. w kontekście państw bałtyckich).

Tabela 3. Wyniki oszacowań modeli przedstawiających wolności polityczne

	1	2
L.regulation	0,529*** (18,36)	0,547*** (19,17)
R_CP	0,0310 (1,15)	0,0437 (1,61)
R_GOV	0,123** (3,01)	0,161*** (3,93)
R_LSP	0,180*** (5,67)	0,187*** (5,90)
R_PL	-0,163*** (-5,25)	-0,156*** (-4,94)
R_SSP	-0,0268 (-0,65)	0,0189 (0,47)
R_TRADE	0,164*** (6,74)	0,159*** (6,55)
Cl		0,00769 (0,66)
Pr	-0,0460*** (-4,15)	
Stała	-0,634*** (-3,43)	-1,135*** (-5,93)
Obs.	455	455
AR(2)	0,5635	0,5721
Sargan	0,0931	0,0980

Uwagi: wartości w nawiasach przedstawiają błąd standardowy, symbole * oznaczają istotność na podstawie testu z na poziomie 10%, ** istotność na poziomie 5%, *** na poziomie 1%.

Źródło: obliczenia własne.

Przechodząc do przedmiotu zainteresowania, tzn. reform gospodarczych, przeanalizowano sześć zmiennych odpowiadających indeksom EBRD. Z tych zmiennych najbardziej istotne były zmienne dotyczące wielkoskalowej prywatyzacji, restrukturyzacji przedsiębiorstw oraz liberalizacji handlu. Na uwagę zasługuje fakt, że liberalizacja cen miała przeciwny skutek – tzn. spadek jakości regulacji, o czym świadczy ujemny, istotnie statystycznie współczynnik przy tej zmiennej. Wszystkie te zmienne były istotne oraz charakteryzowały się odpornością na dodawanie zmiennych kontrolnych natomiast pozostałe zmienne, czyli prywatyzacja małych przedsiębiorstw i reformy polityki konkurencji, były nieistotne w każdej specyfikacji.

W tabeli 3 przedstawiono wyniki oszacowań modeli ze zmiennymi przedstawiającymi reformy polityczne. Nie stwierdzono istotnych zależności pomiędzy reformami politycznymi w zakresie wolności obywatelskich a jakością regulacji. Oszacowana zależność pomiędzy prawami politycznymi zmierzającymi do zapewnienia społeczeństwu wpływu na kształt reform a ich skutkami dla jakości regulacji była przeciwna do spodziewanej.

Na koniec poddano omówione modele testom diagnostycznym. W żadnym z przypadków nie wykazano problemów z autokorelacją drugiego rzędu testem Arellano–Bonda. Podczas testów diagnostycznych na przeidentyfikowanie warunków ograniczających przy pomocy statystyki Sargana zaprezentowane modele nie stwierdzono problemów z doбором instrumentów UMM.

4. Podsumowanie i kierunki dalszych badań

W artykule przedstawiono wyniki badania empirycznego na próbie 29 krajów poddanych transformacji ustrojowej w latach 1996–2013. Uzyskane oszacowania wskazują, że spośród reform gospodarczych na jakość regulacji największy wpływ mają reformy zmierzające do prywatyzacji i restrukturyzacji dużych przedsiębiorstw. Potwierdza to wnioski z teorii wyboru publicznego, sugerując, że sprywatyzowane duże przedsiębiorstwa działały jako skuteczniejsi lobbyści niż przedsiębiorstwa państwowe, których interesem było zaprzestanie reform. Nie stwierdzono istotnych zależności pomiędzy reformami politycznymi (w zakresie wolności politycznej oraz praw obywatelskich), zmierzającymi do zapewnienia społeczeństwu wpływu na kształt reform, a ich skutkami dla jakości regulacji. Wyniki badania wskazują, że reformy te ogólnie nie są skuteczne w tworzeniu długookresowych konkurencyjnych struktur rynkowych.

Reformy liberalizacji, w których jako jeden z celów stawia się silną redystrybucję od jednych podmiotów rynkowych do innych podmiotów, mogą napotkać znaczny opór przegranych procesu reform. Ponadto liberalizacja cen sama w sobie może okazać się selektywna i być zupełnie nieskuteczna w przypadku długookresowego celu pobudzenia wolnorynkowej konkurencji.

Bibliografia

1. Blanchard O., Giavazzi F., *Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in Goods and Labor Markets*, „The Quarterly Journal of Economics” 2003, vol. 118(3), August, s. 879–907.
2. *Doing Business* (2014), World Bank, Washington DC 2014.
3. *EBRD Transition Report*, EBRD, London 1999–2013 (kolejne wydania z lat 1999–2013).
4. Goczek Ł., *Analiza empiryczna regulacji gospodarki w kontekście innowacyjności i produktywności*, w: *Innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, red. Z. Zieliński, Wydawnictwo WSH, Kielce 2011, s. 324–333.
5. Goczek Ł., *Czynniki wzrostu w krajach postkomunistycznych*, „Studia Ekonomiczne” Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, t. 80, Katowice 2011, s. 147–157.
6. Goczek Ł., *Przegląd i ocena ekonometrycznych metod używanych w modelach empirycznych wzrostu gospodarczego*, „Gospodarka Narodowa” 2012, nr 10, s. 49–73.
7. Goczek Ł., *Regulacja działalności gospodarczej w państwach Grupy Wyszehradzkiej a ich konkurencyjność*, w: *Europa Środkowa i Wschodnia – wybrane aspekty rozwoju i konkurencyjności krajów i regionów*, red. A. Zielińska-Głębocka, A. Golejewska, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013.
8. Goczek Ł., *Regulacje i sądownictwo – przeszkody w konkurencji między firmami w Europie Środkowej i Wschodniej*, „Prace i Materiały” Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, t. 10(3), Gdańsk 2012, s. 95–105.
9. Goczek Ł., *Skutki regulacji dla inwestycji w badania i rozwój na poziomie firm – wnioski z analizy regresji logistycznej*, w: *Innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, red. Z. Zieliński, PITWIN, Kielce 2012, s. 133–143.
10. Goczek Ł., *Zglobalizowane państwo regulacji*, „Prace i Materiały” Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego”, t. 31, Gdańsk 2013, s. 215–230.
11. Próchniak M., Witkowski B., *Time Stability of the Beta Convergence among EU Countries: Bayesian Model Averaging Perspective*, „Economic Modelling” 2013, vol. 30, s. 322–333.
12. Rodrik D., *One Economics, Many Recipes*, Princeton University Press, Princeton 2007.
13. *World Development Indicators*, World Bank, Washington DC 2013.

* * *

Regulatory quality and reforms in post-communist countries

Summary

The article concerns the difficulties that may arise during the implementation of regulatory reforms using the example of the transformation of post-communist economies. Its aim is to investigate empirically the relationship between the quality of existing regulations and economic reforms carried out in these countries. The article presents the results of an empirical study on a sample of 29 countries undergoing political transformation in the years 1996–2013. The results indicate that the economic reforms have a significant impact on the regulatory quality. There was no significant relationship between political reform and regulatory quality (in terms of political freedom and civil rights).

Keywords: regulation, reforms